

Η Ελπίδα σε Κρίση

Κουλτούρα και Τέχνη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης
γιώργος μιχελακάκης

Εισαγωγή, μέρος γ'

Χρειαζόμαστε τη θεωρία, αλλά η ζωή και η συνείδηση, μας θέτουν ορισμένα όρια που μας εμποδίζουν να την αποκτήσουμε ή τουλάχιστον, να είμαστε σίγουροι γι' αυτήν.
R. Williams

Το τρίγωνο: ιθαγενής, βρετανός καταπατητής και κατοπινός μετανάστης, διέπεται όχι μόνο από άμεση βία, αλλά και από έμμεση ιδεολογική βία και εξάρτηση, η οποία κάνει ανεκτή (παγιοποιεί ιδεολογικά και νομιμοποιεί) στο ψυχολογικό επίπεδο τη βία και αδικία.

Ο ρόλος των μεταναστών μη βρετανικής καταγωγής ως απαραίτητος παράγοντας για την ιδεολογική αποδοχή του Βρετανού ως κυρίαρχου στην Αυστραλία, διαμορφώθηκε σύμφωνα με τους παραπάνω μελετητές, μέσα στην πορεία της μετανάστευσης και για ό,τι αφορά την ελληνική μετανάστευση μέσα στην πορεία των εκατοπενήντα χρόνων ελληνικής παρουσίας στην Αυστραλία μέσα από τους τύπους του «ανατρεπτικού», του «δουλοπρεπή» και του «υπάκουου-πειθαρχικού». Οι τρεις αυτές εικόνες του μετανάστη αφορούν τις ιδεολογικές κατασκευές όπως αυτές μορφοποιήθηκαν από τις κοινωνικές σχέσεις εξουσίας και δύναμης μέσα στην αυστραλιανή κοινωνία. Αφορούν την ιδεολογική και πολιτιστική πειθαρχία η οποία ενσωματώνει τον μετανάστη παθητικά στην κοινωνία, χωρίς την ικανότητα να αποκτήσει τον δικό του κριτικό λόγο.

Αλλά, δεν είναι μόνο η σχέση του μετανάστη με την αυστραλιανή κοινωνία που διαμόρφωσε αυτές τις συγκεκριμένες συμπεριφορές. Είναι και η σχέση του μετανάστη με τη χώρα καταγωγής, η οποία επηρεάζει τη συμπεριφορά του και συμπληρώνει την ιδεολογική εικόνα των ανθρώπων στη μετανάστευση.

Ένα κείμενο που μας δίνει έμμεσα μια τέτοια ιδεολογική εικόνα των μεταναστών σε σχέση με τα ελληνοκεντρικά πρότυπα και τις αξίες είναι της Παναγιώτας Νάζου: «*Νύφες με προξενικό. Βιώματα και μαρτυρίες Ελληνίδων στην Αυστραλία*» (1950-1975), 2013.

Σε αυτή τη μελέτη, μέσα από την προφορική ιστορία ελληνίδων μεταναστριών, έχουμε την προσέγγιση και αποκάλυψη της επιρροής της βαριάς κληρονομιάς μιας ελληνοχριστιανικής πατριαρχικής κουλτούρας αιώνων, η οποία συντηρήθηκε και φιλτραρίστηκε μέσα στα πλαίσια του έθνους-κράτους και συνεχίζει να επηρεάζει συνολικά τον κόσμο της μετανάστευσης και ειδικά ένα μεγάλο κομμάτι των μεταναστριών γυναικών πρώτης γενιάς.

Καθώς φαίνεται από τις συνεντεύξεις που έλαβε η Π. Νάζου από ελληνίδες μετανάστριες στην Αυστραλία, αυτές έχουν γαλουχηθεί με τις πατριαρχικές αξίες, διότι συνδέουν την έννοια της «επιτυχίας» με τον «Γάμο» ανεξάρτητα από την ποιότητα της σχέσης μεταξύ των δύο συζύγων. Ενώ την έννοια της «αποτυχίας» την συνδέουν με τον χωρισμό! Οι πατριαρχικές έννοιες της «επιτυχίας» και «αποτυχίας», αν και μοιάζουν σήμερα παρωχημένες, και καμιά μετανάστρια πρώτης γενιάς δεν θα ήθελε αυτές οι αντιλήψεις να περάσουν και στις κόρες της, όμως η αντίληψη της επιτυχίας, εφόσον συνεχίζει να είναι αποχωρισμένη από την έννοια της ισότητας μέσα στην κοινωνία παίζει έναν πολύ αρνητικό ρόλο στα

ευρύτερα κοινωνικά στρώματα καθώς αποτελεί το υπόβαθρο της δομικής ανισότητας και την μη αντι-στρεψιμότητα των αδικιών που έγιναν στο παρελθόν.

Προς ενίσχυση της θέσης: ότι οι πατριαρχικές αξίες έχουν μια πολυδιάστατη επιρροή, καθώς παίζουν έναν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία και διαιώνιση των κοινωνικών προβλημάτων, θα αναφέρουμε και το πολύ σημαντικό για τα ελληνικά γράμματα στη μετανάστευση διήγημα του Βρασίδα Καραλή, «*Οι Δαίμονες της Αθήνας*», 2015. Με αυτό, ίσως για πρώτη φορά από τον χώρο της μετανάστευσης απομυθοποιείται με τόση ένταση αλλά και χιούμορ, ή τόσο εξιδανικευμένη ελληνική κοινωνία, καθώς ο συγγραφέας σπλητεύει το συνονθύλευμα του πατριαρχισμού και του νόθου αστισμού, που δεν μετασχηματίστηκε ποτέ σε πραγματική δημοκρατία, αλλά που άφησε την κοινωνία σε αφασία, για να μην απαλλαγεί από τις πελατειακές νοοτροπίες και τα πατριαρχικά δικαιώματα του κοτσαμπαδισμού.

Στο διήγημα αυτό του Καραλή, ένας Έλληνας του εξωτερικού επισκέπτεται την Ελλάδα της κρίσης, και με μορφή ημερολογιακή καταγράφει μέρα τη μέρα τις τραυματικές εμπειρίες του, από έναν λαό ο οποίος αν και έχει μάθει να θεωρεί τον εαυτό του ως γένος περιούσιο και ως άλας της γης, «αρνείται να βάλει με το νου του, ότι μπορεί να κάνει ο ίδιος κάτι τόσο εξευτελιστικό, όπως το να ξεπουλάει τον τόπο του για να καταναλώνει περισσότερο».

Το διήγημα αυτό καυτηριάζοντας και την χριστιανική εκδοχή του ελληνοκεντρισμού, ήταν επόμενο να στενοχωρήσει και το μεταναστευτικό πατριαρχικό ιερατείο, το οποίο επειδή τίποτα δικό του δεν παράγει στον τομέα της πνευματικής παραγωγής χρησιμοποιεί τον ελληνοχριστιανισμό ως θεμελιώδη αμυντικό και υπεραναπληρωτικό μηχανισμό για να αντισταθμίσει χωρίς τραύματα τον εκφυλισμό του.

Η Πατριαρχία, είναι η έννοια που περιγράφει την κυριαρχία του σεξιστικού- ανδρικού λόγου όπως κρυσταλλώθηκε μέσα στο έθνος-κράτος και πέρασε και στη μετανάστευση. Στις τέχνες η πατριαρχία εκδηλώνεται όπως και ο ιμπεριαλισμός με την επιβολή του δικού του λόγου, των δικών του συμβολισμών και αλληγοριών, ενώ ταυτόχρονα αποτρέπει την προβολή μιας διαφορετικής, «θηλυκής» αντίληψης για τον κόσμο τόσο στις γυναίκες όσο και στους άνδρες.

Καταληκτικά, την έννοια του «Ανοιχτού έργου» επεξεργάστηκε ο Αντώνης Δρακόπουλος στη μελέτη που έκανε επάνω στο έργο του Καβάφη: «Κ. Π. Καβάφης, το ανοιχτό έργο», 2013.

Στη μελέτη αυτή, ο Δρακόπουλος διαπραγματεύεται μέσα από το ποιητικό έργο του Καβάφη, μια εμφανιζόμενη για εκείνη την εποχή τάση ιδεολογικής ουδετερότητας στα καλλιτεχνικά έργα ως προς το «περιεχόμενο», τις «αξίες» και «αλήθειες», – τάση η οποία με τα χρόνια και κάτω από τις ανάγκες της παγκοσμιοποίησης έχει μεταμορφωθεί και μεθερμηνευτεί σε αυτό που σήμερα ονομάζουμε πολιτισμικός ή ιδεολογικός σχετικισμός.

Ο ιδεολογικός σχετικισμός, (ότι δηλαδή δεν

υπάρχει αντικειμενικότητα) δεν είναι κάτι καινούργιο στην ιστορία της ανθρωπότητας. Ο σχετικισμός στη φιλοσοφία έχει μια μακρότατη παράδοση, η οποία ξεκινάει από τη δημιουργική αμφιβολία των σοφιστών προς τους αστήριχτους ισχυρισμούς του ιερατείου και της αριστοκρατίας, για να περάσει κατόπιν κατά την ελληνιστική εποχή στους καθ' αυτό σκεπτικούς όπως ο Πύρρωνας ο Ηλείος, ο οποίος με τη μέθοδό του, την «ισσοθένεια των λόγων», αντέδρασε στο μεταφυσικό δογματισμό των Στωικών.

Στα νεότερα χρόνια, γνωστή είναι η «μεθοδική αμφιβολία» του Descartes, η οποία χρησίμευσε για να κλονίσει το κύρος της μεσαιωνικής αυθεντίας και ν' αναθεωρήσει τις γνώσεις του καιρού του. Με την φιλοσοφική σχετικότητα περνάμε και στην απόλυτη άρνηση: πως δεν υπάρχει αλήθεια ή πως δεν μπορούμε να τη βρούμε. Κάθε αλήθεια που ισχύει για μένα ή για τον άνθρωπο γενικά, είναι αλήθεια «κατ' άνθρωπον». Ο σχετικισμός στην μεταπολεμική εποχή, είναι αποτέλεσμα της κάμψης και αποτυχίας των μεγάλων ιδεολογικών αφηγήσεων, της υποβάθμισης της ανωτερότητας της φυλής που εκπροσωπούσε το έθνος-κράτος, και της αποδοχής της μεταμοντέρνας απολογητικής φιλοσοφικής θέσης, στην ευρωπαϊκή της εκδοχή, πως η «αλήθεια» και η «σημασία», δεν έχουν διαχρονική αξία, αλλά συντάσσονται από τη θέση τους σε συγκεκριμένες τοπικές γλωσσικές δομές (Derrida, Lyotard). Αυτού του τύπου ο σχετικισμός βέβαια, δεν φτάνει την μηδενιστική οντολογία του Nietzsche, διότι ενώ αποδέχεται πως «Δεν υπάρχουν γεγονότα παρά μονάχα ερμηνείες», ξεχνάει το συμπλήρωμά του φιλόσοφου πως: «και η ερμηνεία είναι μία ακόμα ερμηνεία».

Η συνέχεια την άλλη Παρασκευή

Λεζάντα: Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχελακάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)